

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

О. Т. Прокопчук, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

У статті детально розглянуто сучасний стан та окреслено загальні тенденції розвитку системи страхування сільськогосподарських культур в Україні протягом періоду 2006-2016 рр. (з акцентом на ситуацію в 2016 андерайтинговому році). Здійснено аналіз страхових продуктів та програм зі страхування врожаю сільськогосподарських культур, що пропонуються на українському страховому ринку та ключових показників страхування сільськогосподарських культур.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування, страхування врожаю сільськогосподарських культур, договір страхування, страхова сума, страхова премія, страховий продукт, державна підтримка

Постановка проблеми. Сільське господарство України в цілому та галузь рослинництва, зокрема, є одним із найбільш ризикових видів діяльності, адже здійснюється в нерегульованих природно-кліматичних умовах. Дієвим ринковим інструментом його підтримки та забезпечення безперервності відтворювального процесу виступає страхування сільськогосподарських культур, яке, відшкодовуючи понесені збитки, дозволяє стабілізувати виробництво, забезпечити фінансову стійкість господарств, а відтак, і сталість всієї економічної системи, створює умови досягнення певного рівня продовольчої безпеки держави. У зв'язку з цим державна політика має ґрунтуватись на розробленій концепції формування та розвитку системи сільськогосподарського страхування, її регулювання за допомогою різноманітних форм та методів підтримки.

Кардинальні зміни в системі страхування, пов'язані з ринковими умовами господарювання, обмежили використання обов'язкових форм страхового захисту, що традиційно застосовувались в якості засобів державного впливу на сільськогосподарське виробництво. А концепція застосування добровільного страхування з державною підтримкою залишається гостро дискусійною. Отже, регулювання системи страхування сільськогосподарських культур з метою поліпшення взаємодії страхових компаній і товаровиробників є важливою передумовою ефективного розвитку аграрного сектору економіки, підвищення рівня добробуту та якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням страхування в сільському господарстві приділяється значна увага у працях таких визнаних вітчизняних та зарубіжних економістів, як: В. Базилевича, Р. Бокушевої, Н. Внукової, О. Вовчак, М. Дем'яненка, Ю. Лузана, С. Навроцького [4],

С. Осадця, В. Плиси, О. Сахно [10; 11], О. Філонюка, Р. Шинкаренка, В. Якубовича та інших. Серед зарубіжних дослідників варто виділити праці С. Ахсана та А. Алі [16], І. Балабанова, Д. Баббела, А. Вільямса, В. Гроуза, В. Глущенко, Д. Діксона, К. Ерроу, О. Махуела [18], П. Хазела [17], Т. Юлдашева. Проблематикою регулювання системи страхування сільськогосподарських культур в Україні займалась низка вітчизняних науковців, серед яких варто виділити М.М. Александрову, Н. А. Герасименко [2], О. В. Марценюк-Розарьонову [3], Р. В. Руду [9], А. С. Шолойко [15] та ін. Проте, відсутність комплексного підходу не дозволяє сформулювати ефективне наукове вирішення даної проблеми із врахуванням вітчизняних економічних реалій.

Методика досліджень. Для наукового вирішення поставленої у статті мети використано загальнонаукові методи наукового пізнання та дослідження економічних явищ. Теоретико-методологічною основою дослідження є, в основному, праці вітчизняних науковців і практиків, а також зарубіжних вчених, що займаються дослідженням ринку сільськогосподарського страхування загалом та проблематикою регулювання системи страхування сільськогосподарських культур, зокрема. У статті використано такі методи дослідження: абстрактно-логічний, економіко-статистичний, порівняння, монографічний, табличний, графічний та наукового узагальнення.

Метою даної статті є дослідження сучасного стан та загальних тенденцій розвитку системи страхування сільськогосподарських культур в Україні протягом періоду 2006-2016 рр. (з детальним висвітленням ситуації в 2016 р.), аналіз страхових продуктів та програм зі страхування врожаю сільськогосподарських культур, що пропонуються на українському страховому ринку та ключових показників страхування сільськогосподарських культур.

Результати досліджень. Доцільність ведення будь-якої діяльності в умовах ринкової економіки визначається одержанням виключно позитивного фінансового результату (прибутку). Однак, через збитковість сільськогосподарських підприємств протягом ряду років їх власні фінансові ресурси суттєво зменшились, а заходи державної підтримки, які покликані забезпечити стабільність господарської діяльності, часто не достатньо ефективні. В таких умовах виникає потреба у пошуку інших шляхів досягнення фінансової стабільності, мінімізації втрат та відшкодування збитків. Саме тому на даний час страховий захист розглядається як один з найважливіших елементів системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських виробників.

Продаж страхових послуг в Україні переважно здійснюється прямим способом, тобто безпосередньо страховими компаніями закритого або відкритого типу.

Згідно з даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг у 2016 р. ліцензію на впровадження страхової діяльності у формі добровільного страхування сільськогосподарської продукції мали 47 страхових компаній, водночас лише 11 страхових компаній здійснювали страхування сільськогосподарських

ризиків в межах досліджуваного періоду (ПАТ АСК «ІНГО Україна», ПАТ СК «Оранта-Січ», ПАТ СК «PZU Україна», ПАТ СК «Брокбізнес», ПАТ СК «АСКА», ПАТ СК «АХА страхування», ПАТ «УПСК», ПАТ СК «ТАС», ПАТ СК «Здорово», ПАТ СК «Країна») [7].

Більш детально зупинимося на дослідженні загальних тенденцій розвитку системи страхування сільськогосподарських культур в Україні протягом періоду 2006-2016 рр.

Система страхування сільськогосподарських культур на часовому відрізку 2006-2016 рр. виявляла загальну тенденцію до повільного скорочення.

Протягом 2006-2015 рр. ринок агрострахування загалом демонстрував тенденцію до скорочення за усіма реальними показниками – кількістю укладених договорів, обсягом застрахованих площ та обсягом зібраних премій у еквіваленті дол. США. Проте, як видно з табл. 1, у 2016 р. відбулися певні зміни.

1. Загальні показники системи страхування сільськогосподарських культур в Україні за 2006-2016 рр*.

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Кількість договорів	1 330	4 397	1 637	1 980	1 217	2 710	1 936	1 722	1 392	1 062	787
Застрахована площа, тис. га	670	2 360	1 171	510	553	786	727	869	732	689	676
Сума премій: – млн грн; – млн дол. США	28,5 5,6	116,7 23,1	155,4 29,8	42,0 5,3	72,1 9,1	136,3 17,1	130,4 16,3	135,4 16,9	72,8 5,6	77,7 3,4	156,0 6,0
Курс, грн/\$	5,05	5,05	5,22	8,00	7,91	7,98	7,99	7,99	12,95	22,91	26,02
Субсидія, млн грн	12,5	47,8	72,8	-	-	-	0,086	-	-	-	-
Рівень виплат, %	н/д	н/д	н/д	36,5	50,9	28,0	41,0	9,7	7,6	12,9	6,4
Середня ставка премії, %	н/д	4,5	4,9	3,2	3,8	3,7	3,8	3,1	2,4	2,0	2,7

*Джерело: Аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України у 2006-2016 рр.», Проект ІФС «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії».

Хоча кількість укладених договорів та обсяг застрахованої площі далі скорочувалися, водночас значно зріс обсяг зібраних страхових премій (більше, ніж у 2 рази у гривні та на 76,8 % у доларовому еквіваленті).

Загальна страхова сума (або об'єм загальних страхових зобов'язань) зросла у 2016 р. з 3,969 млн грн до 5,809 млн грн (на 46,3 %), або з 173,3 млн дол. до 223,2 млн дол. (на 28,8 %).

Оскільки об'єм страхових премій зростав швидшими темпами, ніж загальний об'єм страхових зобов'язань, то середня ставка премії теж зросла у 2016 р. порівняно з 2015 р. і склала 2,7 %.

Загалом у 2016 андерайтинговому році страхові компанії уклали 787 договори страхування сільськогосподарських культур, зокрема, 317 – на зимовий та 470 – на весняно-літній період.

Загальна страхова сума за договорами страхування сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень склала 5809 млн грн, що на 46,3 % більше, ніж минулого року. Сума зібраних страхових премій склала 156 млн грн, що на 100,8 % перевищує рівень минулого року. Сільськогосподарські культури були застраховані на загальній площі 675,6 тис. га (табл. 2).

2. Зведені дані в розрізі сільськогосподарських культур за 2016 андерайтинговий рік

Культура	Кількість договорів	Площа, тис. га	Страхова сума, млн грн	Сума премій, млн грн	Середня ставка премії, %	Сума премій, грн/га
Озима пшениця	471	481,1	2 796,6	100,7	3,6	209
Озимий ячмінь	18	7,8	30,3	0,9	2,9	115
Озимий ріпак	67	27,5	187,9	5,6	3,0	203
Озиме жито	9	1,7	8,4	0,3	3,4	167
Соняшник	96	72,1	1 098,0	19,3	1,8	267
Кукурудза	54	34,5	525,0	4,2	0,8	122
Цукровий буряк	8	14,1	357,4	5,8	1,6	415
Ярий ячмінь	11	2,3	31,9	0,5	1,7	230
Яра пшениця	6	4,8	90,8	2,1	2,3	439
Горох	5	0,9	20,7	0,5	2,3	546
Сади, овочі, виноградники	1	0,04	3,7	0,04	1,0	871
Соя	17	16,0	446,5	10,2	2,3	642
Гречка	8	2,1	32,2	1,2	3,7	566
Льон	6	2,8	38,7	1,0	2,5	342
Гарбуз	8	6,8	116,7	2,9	2,5	430
Квасоля	2	1,0	24,1	0,6	2,5	605
Усього	787	675,6	5 808,9	156,0	2,7	231

**Джерело: Аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України у 2006-2016 рр.», Проект IFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії».*

Середня ставка страхової премії за весь андерайтинговий рік склала 2,7 %, зокрема, 4,2 % – за зимовий період та 2,4 % – за період весна-літо.

У 2016 андерайтинговому році (зима 2015-2016 рр. та весна-літо 2016 р.) здійснювалося страхування 16 видів сільськогосподарських культур. Обсяг укладених договорів у відсотковому співвідношенні відображено на рис. 1.

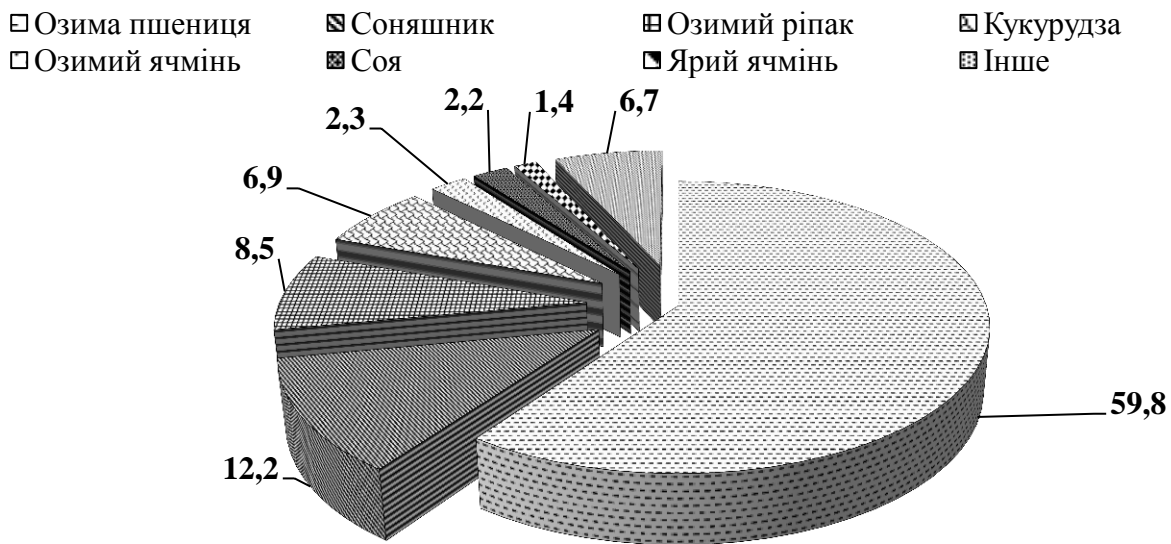

Рис. 1. Укладені договори страхування в розрізі сільськогосподарських культур у 2016 р., %

Найбільше договорів було укладено на страхування озимої пшениці (471 договір, або 59,8 %). На другому місці соняшник (96 договорів, або 12,2 %). Далі йдуть озимий ріпак (67 договорів, або 8,5 %), кукурудза (54 договори, або 6,9 %), озимий ячмінь (18 договорів, або 2,3 %) та соя (17 договорів, або 2,2 %).

Найбільше площ було застраховано також під озимою пшеницею (481,1 тис. га, або 71,2 %) (рис. 2).

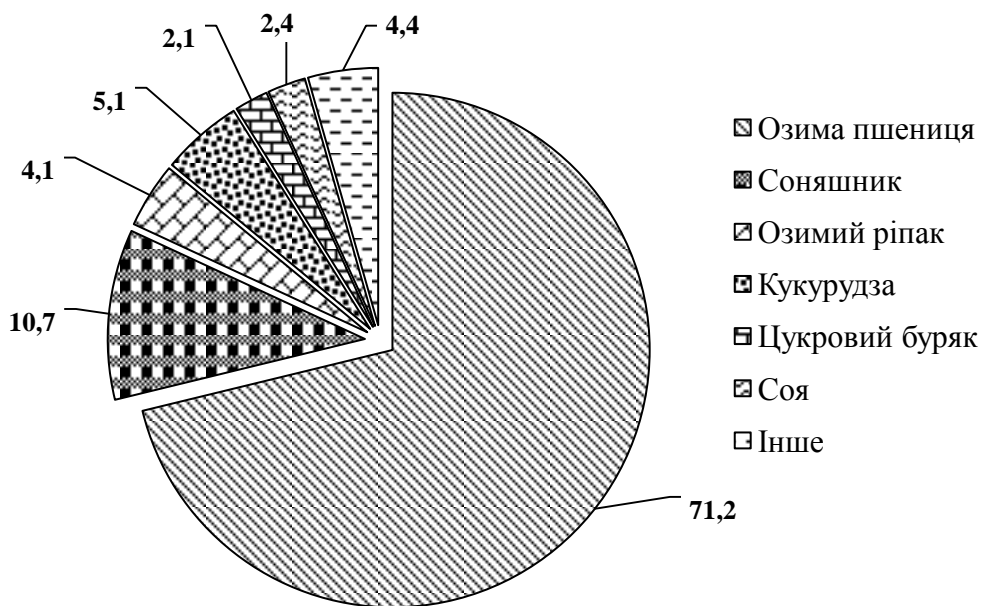

Рис. 2. Відсоток застрахованої площі в розрізі сільськогосподарських культур у 2016 р.

Далі в бік зменшення йдуть: соняшник (72,1 тис. га, або 10,7 %), кукурудза (34,5 тис. га, або 5,1 %), озимий ріпак (27,5 тис. га, або 4,1 %), соя (16,0 тис. га, або 2,4 %) та цукровий буряк (14,1 тис. га, або 2,1%).

Обсяг страхової відповідальності за сільськогосподарськими культурами розподілився таким чином (рис. 3): першість посідають договори зі страхування озимої пшениці (2796,6 млн грн, або 48,1 %), далі йдуть: соняшник (1098,0 млн грн, або 18,9 %), кукурудза (525,0 млн грн, або 9,0 %), соя (446,5 млн грн, або 7,7 %), цукровий буряк (357,4 млн грн, або 6,2 %) та озимий ріпак (187,9 млн грн, або 3,2 %).

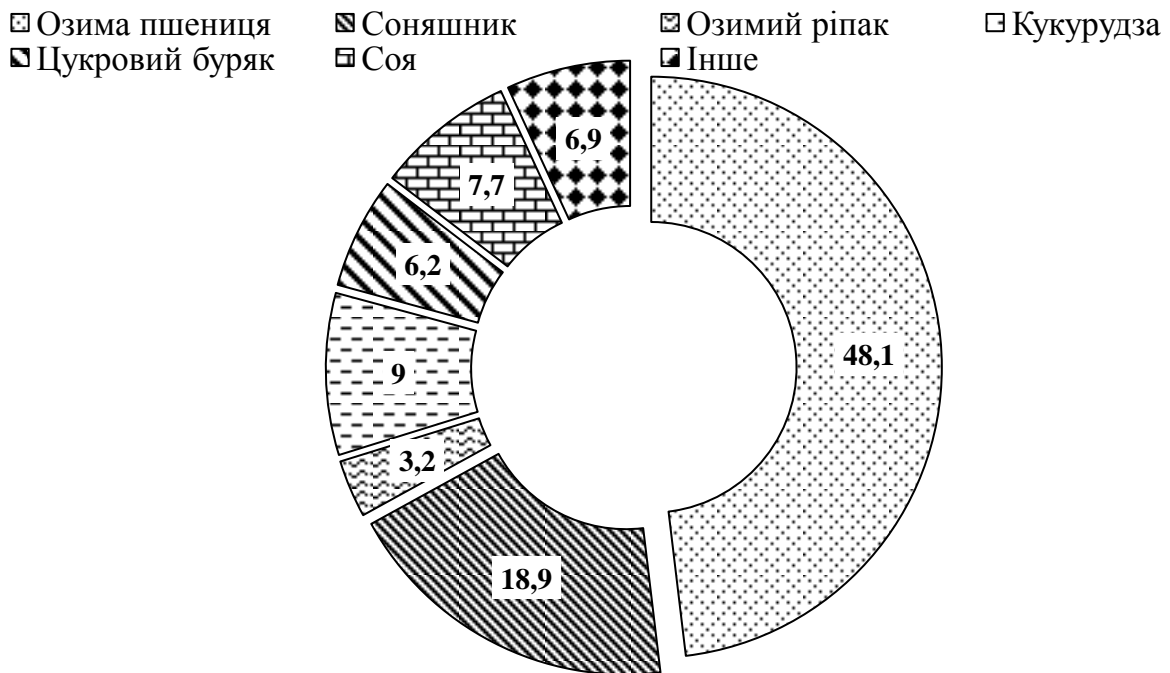

Рис. 3. Відсоток страхової суми в розрізі сільськогосподарських культур у 2016 р.

Найбільше страхових премій у 2016 р. було зібрано за договорами страхування озимої пшениці (100,7 млн грн, або 64,6 % від усіх зібраних з ринку премій). Далі йдуть: соняшник (19,3 млн грн, або 12,4 %), соя (10,2 млн грн, або 6,6 %), озимий ріпак (5,6 млн грн, або 3,6 %) та кукурудза (4,2 млн грн, або 2,7 %). Всі дані представлені на рис. 4.

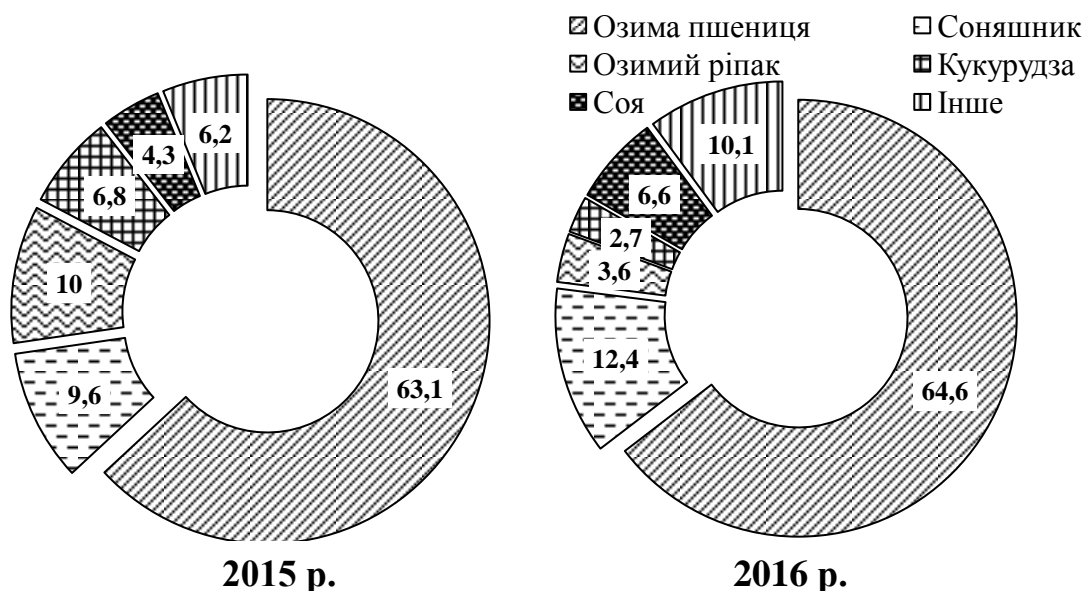

Рис. 4. Відсоток страхової премії в розрізі сільськогосподарських культур у 2015 р. та 2016 р.

Зібрані страхові премії значно зросли у 2016 р. порівняно з 2015 р. з договорів страхування пшениці (вдвічі – для озимої та у 12 разів – з ярої) та соняшника (втричі), скоротилися – з озимого ріпаку (- 24 %) та кукурудзи (-20 %) (рис. 5).

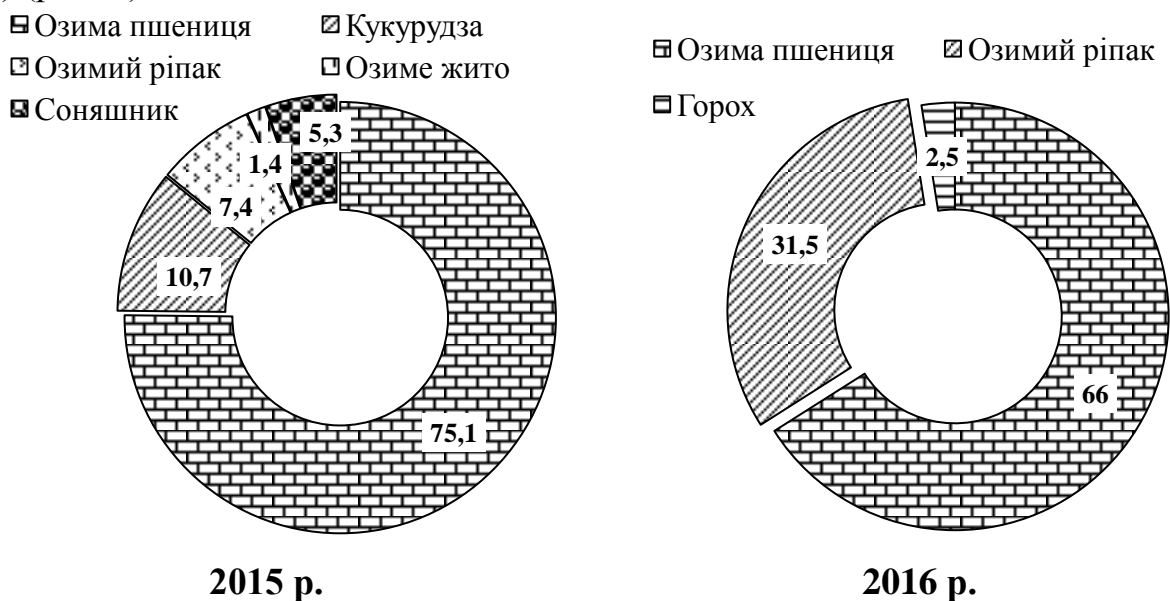

Рис. 5. Відсоток у страхових виплатах в розрізі сільськогосподарських культур у 2015 р. та 2016 р.

Страхові виплати у 2016 андерайтинговому році були здійснені за трьома культурами: озимою пшеницею (6 589,8 тис. грн, або 66 % від усього обсягу виплат), озимим ріпаком (3146 тис. грн, або 31,5 %) та горохом (247 тис. грн, або 2,5 %). Ці дані, а також збитковість договорів страхування за сільськогосподарськими культурами наведено на рис. 6. Збитковість ріпаку у 2016 р., порівняно з 2015 р., значно зросла, а збитковість озимої пшениці – скоротилася.

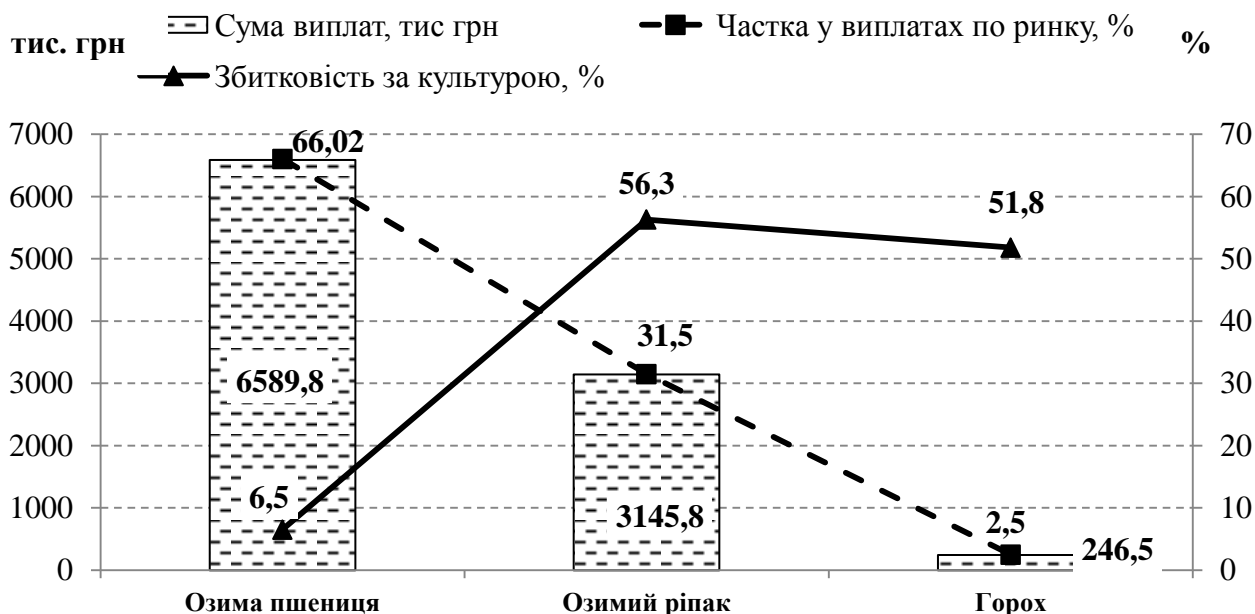

Рис. 6. Рівень виплат за страховими культурами у 2016 андеррайтинговому році

[Розраховано та побудовано автором на основі даних аналітичного дослідження «Ринок агрострахування України у 2006-2016 рр.», Проект IFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії»].

У 2016 андеррайтинговому році страхові виплати за договорами аграрного страхування здійснили 3 страхові компанії (рис. 7).

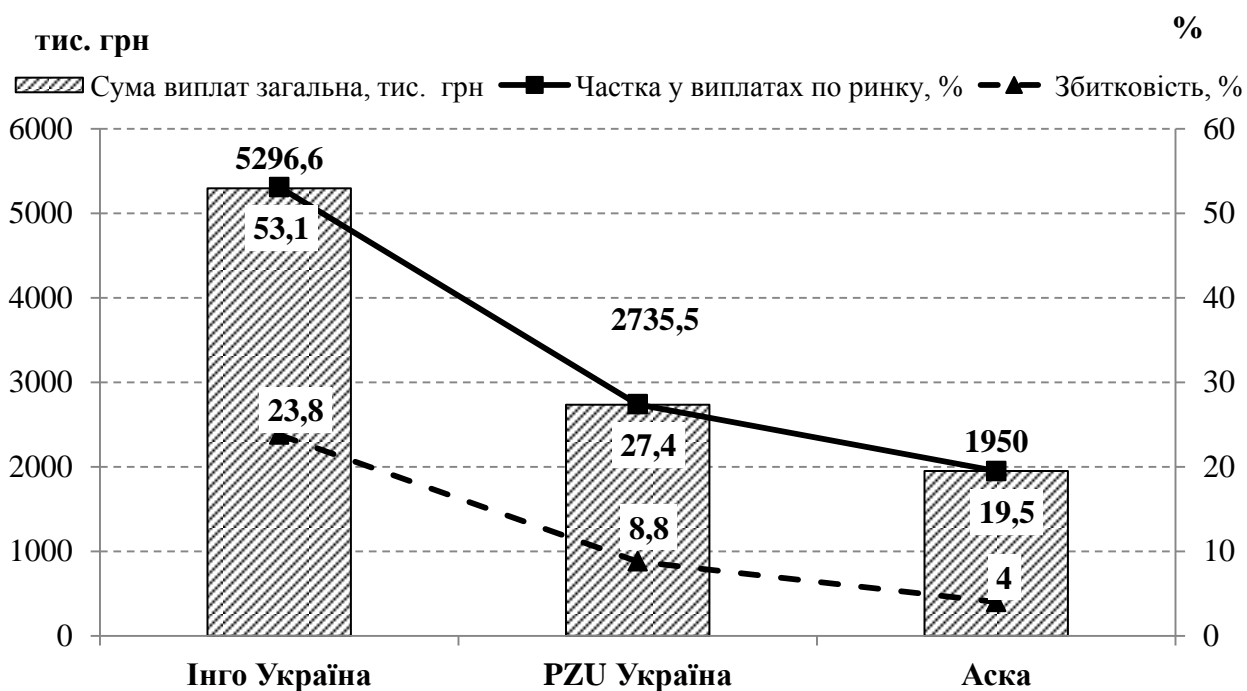

Рис. 7. Рівень виплат страхових компаній у 2016 андеррайтинговому році

[Розраховано та побудовано автором на основі даних аналітичного дослідження «Ринок агрострахування України у 2006-2016 рр.», Проект IFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії»].

За цим показником вони розташувалися в такому порядку: «Інго Україна» (5,3 млн грн, або 53,1 % від усього об'єму виплат). Другою за об'ємом виплат стала компанія «PZU Україна» (2,7 млн грн, або 27,4 %) та «Аска» (1,9 млн грн, або 19,5 %).

У 2016 р. страхові виплати здійснили 3 компанії, натомість у попередньому – 7 (у 2015 р. найбільші страхові виплати як і у 2016 р. здійснила страхова компанія «Інго Україна» (44,5 % від усього об'єму виплат); другою за об'ємом виплат стала компанія «Теком» (38,7 %); а також виплати здійснювали «Брокбізнес» (7,5 %), «АХА страхування» (5,4%), Аска (2,2 %), «PZU Україна» (1,2 %) та УАСК (0,5 %).

Середній рівень виплат страхових компаній у 2016 андерайтинговому році склав 6,4 %, зокрема, 15,4 % за результатами перезимівлі та 3,5 % – за весняно-літній період. Слід зазначити, що збитковість за період перезимівлі є нижчою за минулорічну більше ніж вдвічі (у 2015 р. збитковість за зимовими ризиками склала 37,5 %).

Загальна інформація за типами страхових продуктів, які страхові компанії використовували у 2016 андерайтинговому році, наведена у табл. 3, а дані, що стосуються окремо зимового та весняно-літнього періоду – відповідно, у табл. 4 та 5 відповідно.

3. Дані за продуктами страхування сільськогосподарських культур у 2016 р., %

Програма	Частка договорів	Частка застрахованої площі	Частка страхової суми	Частка зібраних премій
Повна загибель	35,7	39,2	13,6	19,6
Поіменовані ризики	34,1	30,4	60,8	40,7
Інші	23,4	18,7	23,9	31,5
Часткова та повна загибель + весняні заморозки	3,3	10,5	1,4	1,6
Повна загибель + весняні заморозки	2,8	0,8	0,1	6,3
Продукт МФК «Страхування озимих культур на весь цикл виробництва»	0,6	0,3	0,1	0,2
Багаторічні насадження	0,1	0,01	0,1	0,02
Разом	100	100	100	100

Як бачимо, основним типом договору на зимовий період залишається страхування від повної загибелі, договори такого типу складають 84,3 % від загальної кількості договорів, що були укладені на зимовий період. Ще 14,4 % складають договори, які є комбінацією страхування від повної загибелі та додаткового покриття (страхування від весняних заморозків). І лише 1,3 % – це договори страхування врожаю озимих культур на весь цикл виробництва.

4. Дані за продуктами страхування сільськогосподарських культур на зимовий період 2015-2016 рр., %

Програма	Частка договорів	Частка застрахованої площі	Частка страхової суми	Частка зібраних премій
Повна загибель	84,3	77,2	89,0	70,6
Часткова та повна загибель + весняні заморозки	7,7	20,6	9,4	5,9
Повна загибель + весняні заморозки	6,7	1,6	0,8	22,7
Продукт МФК «Страхування врожаю озимих культур на весь цикл виробництва»	1,3	0,6	0,8	0,7
Разом	100	100	100	100

На весняно-літній період переважно укладають договори страхування від поіменованих ризиків (59,2 % від загальної кількості). Але значну частку складають також договори, які страхові компанії зарахували до категорії «інші» (40,5 %).

5. Дані за продуктами страхування сільськогосподарських культур на весняно-літній період 2016 р., %

Програма	Частка договорів	Частка застрахованої площі	Частка страхової суми	Частка зібраних премій
Поіменовані ризики	59,2	61,9	71,8	56,3
Інші	40,5	38,1	28,2	43,6
Багаторічні насадження	0,2	0,01	0,08	0,03
Разом	100	100	100	100

Як показали дослідження, більшість договорів, що були віднесені до цієї категорії – договори мультиризикового страхування (страхування майбутнього врожаю або страхування посівів до збирання).

Висновки. Показники 2016 андерайтингового року свідчать про деяке пожвавлення ринку агрострахування в цілому та системи страхування сільськогосподарських культур, зокрема, а також покращення їх якісних характеристик.

Дослідження сучасного стану та загальних тенденцій розвитку системи страхування сільськогосподарських культур дозволило зробити наступні висновки:

- у 2016 андерайтинговому році відбулося значне зростання обсягу

зібраних страхових премій (у тому числі, у доларовому еквіваленті);

➤ загальний обсяг страхових зобов'язань (страхова сума) теж зріс як у гривні, так і в доларах, але на менший відсоток, ніж обсяг страхових премій;

➤ середня ставка премії у 2016 р. зросла, порівняно з минулим роком, на 7 процентних пунктів та склала 2,7 %;

➤ рівень виплат у 2016 р. є нижчим за 2015 р. Збитковість за період перезимівлі є нижчою за минулорічну більше ніж вдвічі. Це можна пояснити двома чинниками: умови перезимівлі 2015-2016 рр. загалом були кращими, ніж у 2014-2015 рр. та страхові компанії краще оцінюють ризики при прийнятті на страхування. Так, у 2016 р. відбулося значне скорочення частки озимого ріпаку у страховому портфелі, і саме ця культура виявилася найбільш збитковою.

Як і раніше, серед страхових продуктів на ринку домінували договори страхування від повної загибелі на зимовий період та договори страхування від поіменованих ризиків – на весняно-літній період. Водночас, значну частку договорів, укладених на весняно-літній період, складають договори мультиризикового страхування (страхування майбутнього врожаю та страхування посівів до збирання).

Література

1. Бечко В.П., Улянич Ю.В., Прокопчук О.Т. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу // Актуальні проблеми економіки. 2014. № 3 (153). С. 46-53.

2. Герасименко Н.А., Жемойда О.В. Ризики в сільському господарстві з урахуванням регіонального аспекту // Економіка АПК. 2009. № 9. С. 62-65.

3. Марценюк-Розарьонова О.В. Державна підтримка при страхуванні сільськогосподарських товаровиробників // Економіка АПК. 2010. №10. С. 91-95.

4. Навроцький С. А. Стан та тенденції розвитку сільськогосподарського страхування // Наука й економіка. 2012. № 1 (25). С. 61-68.

5. Полчанов А.Ю. Агрострахування як складова продовольчої безпеки держави // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2013. № 4. С. 48-57.

6. Прокопчук О.Т. Теоретичні основи регулювання системи страхування в сільському господарстві // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Умань, 2013. Вип. 82. Ч. 2 : Економіка. С. 197-210.

7. Прокопчук О.Т. Ринок агрострахування України: сучасний стан та перспективи розвитку // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. – Умань : Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС, 2017. Вип. 90. Ч. 2: Економічні науки. С. 127-140.

8. Прокопчук О.Т., Улянич Ю.В., Бечко В.П. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу// Актуальні проблеми економіки (науковий економічний журнал). 2014. № 3 (153). С. 46-53.

9. Руда Р.В. Перспективи розвитку страхування ризиків в аграрній сфері

України // Збірник наукових праць Подільського державного аграрного університету. Кам'янець-Подільський, 2009. Вип. 12. (Т.2.). С. 675-677.

10. Сахно О.В. Агростраховання в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи // Економіка АПК. 2010. №. 9. С. 14-16.

11. Сахно О.В. Агростраховання як інструмент управління ризиками в агропромисловому комплексі України // Економіка АПК. 2010. № 10. С. 12-15.

12. Улянич Ю.В., Прокопчук О.Т. Розвиток страхування в агровиробництві // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 1 (6). Т. 2. Полтава : ПДАА. 2013. С. 250-254.

13. Улянич Ю.В., Прокопчук О.Т., Улянич К.Ф. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його застосування в Україні // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – Умань, 2013. Вип. 83. Ч. 2 : Економіка. С. 227-234.

14. Шатохін А.М., Прокопчук О.Т. Агростраховання як інструмент управління ризиками сільськогосподарських підприємств // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». 2011. №7 [10]. С. 255-259.

15. Шолойко А.С. Світовий досвід державної підтримки сільського господарства через програми страхування // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». 2013. № 135. С. 41 – 43.

16. Ahsan S.M., Ali A.A., Kurian N.J. Toward a theory of agricultural insurance // American Journal of Agricultural Economics. 1982. Т. 64. №. 3. С. 510-529.

17. Hazell P.B. The appropriate role of agricultural insurance in developing countries // Journal of International Development. 1992. Т. 4. №. 6. С. 567-581.

18. Mahul O., Stutley C. Government support to agricultural insurance: challenges and options for developing countries. – World Bank Publications, 2010.

References

1. Bechko, V.P., Ulyanych, Yu.V., Prokopchuk, O.T. Features of insurance of agricultural risks in the countries. *Actual problems of economy*, 2014, no. 3 (153), pp. 46-53. (in Ukrainian).

2. Gerasumenko N.A., Zhemoyda O.V. Risks in agriculture, taking into account the regional dimension. *Economy AIC*, 2009, no. 9, pp. 62-65. (in Ukrainian).

3. Martsenyuk-Rozaronova O.V. State support for agricultural producers for insurance. *Economy AIC*, 2010, №10, pp. 91-95. (in Ukrainian).

4. Nawrockiy, S.A. Status and trends of agricultural insurance. *Science and Economics*, 2012, no. 1 (25), pp. 61-68. (in Ukrainian).

5. Polchanov, A.Yu. Agro-insurance schemes as part of food security. *Bulletin of Kyiv National University of Trade and Economics*, 2013, no. 4, pp. 48-57. (in Ukrainian).

6. Prokopchuk, O.T. Theoretical basis of regulation of insurance in agriculture. *Proceedings of Uman National University of Horticulture*, Uman, 2013, no. 82, Part 2: Economics, pp. 197-210. (in Ukrainian).

7. Prokopchuk, O. T. Ukraine Agri-Insurance market: current state and prospects of development. *Proceedings of Uman National University of Horticulture*, Uman: Editorial and Publishing Department, Uman Nous, 2017. no. 90. Part 2: Economic Science, pp. 127-140. (in Ukrainian).
8. Prokopchuk, O.T. Ulyanych, Yu.V., Bechko, V.P. Peculiarities of Agricultural Risk Insurance in the Countries of the World. *Current Problems of Economics (Scientific Economic Journal)*. 2014. no. 3 (153).pp. 46-53.
9. Ruda R.V. Prospects of risk insurance in agriculture of Ukraine. *Proceedings of Podolsky State Agricultural University*. Kamenetz-Podolsk, 2009, no. 12. (V.2.), pp. 675-677. (in Ukrainian).
10. Sakhno, O.V. Ukraine Agro-insurance: current state, problems and prospects. *Economy AIC*, 2010, no. 9, pp. 14-16. (in Ukrainian).
11. Sakhno, O.V. Agro-insurance schemes as a tool for risk management in agriculture Ukraine. *Economy AIC*, 2010, no. 10, pp. 12-15. (in Ukrainian).
12. Ulyanych, Yu.V., Prokopchuk, O.T. The development of insurance in agricultural production. *Proceedings of Poltava State Agrarian Academy*, Vol. 1 (6), Poltava: PDAA, 2013, pp.250-254. (in Ukrainian).
13. Ulyanych Yu.V. Foreign experience of agricultural insurance risks and the feasibility of its application in Ukraine. *Proceedings of Uman National University of Horticulture*, Uman, 2013, no. 83, Part 2: Economics. pp. 227-234. (in Ukrainian).
14. Shatokhin, A.M., Prokopchuk, O.T. Agro-insurance schemes as a tool for risk management farm. *Ukrainian Scientific Production Journal «Sustainable economic development»*, 2011, no. 7 [10], pp. 255-259. (in Ukrainian).
15. Sholoyko, A.S. World experience of state support to agriculture through insurance programs. *Bulletin of Kyiv National Taras Shevchenko University. Series «Economy»*, 2013, no. 135, pp. 41-43. (in Ukrainian).
16. Ahsan, S.M., Ali, A.A., & Kurian, N.J. (1982). Toward a theory of agricultural insurance. *American Journal of Agricultural Economics*, 64(3), 510-529. (in English).
17. Hazell, P.B. (1992). The appropriate role of agricultural insurance in developing countries. *Journal of International Development*, 4(6), 567-581. (in English).
18. Mahul, O., & Stutley, C. (2010). *Government support to agricultural insurance: challenges and options for developing countries*. World Bank Publications. (in English).

Одержано 07.04.2017

Аннотация

Прокопчук Е.Т.

Современное состояние и тенденции развития системы страхования сельскохозяйственных культур в Украине

Сельское хозяйство Украины в целом и отрасль растениеводства, в частности, является одним из наиболее рискованных видов деятельности, ведь осуществляется в непредсказуемых и нерегулируемых природно-климатических условиях. Действенным рыночным инструментом его поддержки и обеспечения бесперебойности

воспроизводственного процесса выступает страхование сельскохозяйственных культур, которое, возмещая понесенные убытки, позволяет стабилизировать производство, обеспечить финансовую устойчивость хозяйств, а следовательно, и устойчивость всей экономической системы, создает условия достижения определенного уровня продовольственной безопасности государства.

В данной работе с помощью экономико-статистических методов исследования, в частности монографического, сравнения, табличного, графического и научного обобщения проведено исследование общих тенденций развития системы страхования сельскохозяйственных культур в Украине в течение периода 2006-2016 гг. (с акцентом на ситуацию в 2016 андеррайтинговому году), а также страховых продуктов и программ по страхованию урожая сельскохозяйственных культур, предлагаемых на украинском страховом рынке и ключевых показателей страхования сельскохозяйственных культур.

По результатам проведенного исследования установлено некоторое оживление рынка агрострахования (2016 г.) в целом и системы страхования сельскохозяйственных культур, в частности, а также улучшение их качественных характеристик.

Исследование современного состояния и общих тенденций развития системы страхования сельскохозяйственных культур позволило сделать следующие выводы: в 2016 г. произошел значительный рост объема собранных страховых премий и средней ставки премии; уровень выплат в 2016 г. ниже по сравнению с 2015 г.

Установлено, что, как и ранее, среди страховых продуктов на рынке доминировали договоры страхования от полной гибели на зимний период и договора страхования от поименованных рисков – на весенне-летний период. Вместе с тем, значительную долю договоров, заключенных на весенне-летний период, составляют договоры мультирискового страхования (страхование будущего урожая и страхования посевов до уборки).

***Ключевые слова:** сельскохозяйственное страхование, страхование урожая сельскохозяйственных культур, договор страхования, страховая сумма, страховая премия, страховой продукт, государственная поддержка.*

Annotation

Prokopchuk E.T.

Current state and development trends of the system of insurance of agricultural crops in Ukraine

Agriculture in Ukraine in general and the crop sector, in particular, is one of the most risky activities, because it is carried out in unpredictable and unregulated natural and climatic conditions. An effective market tool for its support and ensuring the continuity of the reproduction process is insurance of agricultural crops, which, compensating for the losses incurred, allows to stabilize production, ensure the financial stability of farms and, consequently, the stability of the entire economic system, creates the conditions for achieving a certain level of food security of the state. In this paper, a study of general trends in the development of the insurance system of agricultural crops in Ukraine during the period 2006-2016 was carried out using economic and statistical research methods, in particular monographic, comparison, tabular, graphical and scientific generalization. (With an emphasis on the situation in 2016 underwriting year), as well as insurance products and programs for insurance of crop yields offered in the Ukrainian insurance market and key indicators of crop insurance.

According to the results of the study, there has been some recovery in the agro-insurance market (in 2016) in general and crop insurance systems, in particular, as well as improving their quality characteristics. A study of the current state and general trends in the development of the agricultural insurance system made it possible to draw the following conclusions: in 2016 there was a significant increase in the volume of collected insurance premiums and the average premium rate; the level of payments in 2016 is lower than in comparison with 2015. It is

established that, as before, insurance contracts from the total death for the winter period and insurance contracts from the named risks dominated among insurance products on the market - for the spring-summer period. At the same time, a significant percentage of contracts concluded for the spring-summer period are multi-risk insurance (insurance of future crop and crop insurance before harvesting).

Keywords: *agricultural insurance, crop insurance, insurance contract, insurance amount, insurance premium, insurance product, state support.*

УДК 336.22 : 631.16

КВАЗІАКУМУЛЯЦІЯ ПДВ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПРІОРИТЕТНИХ ВИДІВ СІЛЬГОСПДІЯЛЬНОСТІ

**Л.Д. Тулуш, кандидат економічних наук
ННЦ «Інститут аграрної економіки»**

В статті узагальнено практику функціонування спеціального режиму справляння податку на додану вартість, направлено на фінансову підтримку сільгосп підприємств. Виділено етапи реформування механізму спеціального режиму справляння податку на додану вартість: ПДВ-аккумуляції; "розщеплення" сум ПДВ-зобов'язань; "квазіаккумуляції" сум ПДВ.

Проаналізовано значимість ПДВ-підтримки за різних варіантів формування спеціального режиму справляння даного податку - на основі відношення її обсягів до доходів сільгосп підприємств від основної діяльності.

Здійснено оцінку механізму "квазіаккумуляції" сум ПДВ, що застосовується відповідно до податкових новацій з 2017 року, узагальнено притаманні йому недоліки, що знижують ефективність нового механізму ПДВ-підтримки та потребують врахування в процесі подальшого вдосконалення механізму фінансової підтримки розвитку сільського господарства за рахунок спеціального порядку справляння ПДВ.

Ключові слова: *податковий механізм, податок на додану вартість, державна фінансова підтримка, фіскальне стимулювання, бюджетна дотація, податкові зобов'язання, "квазіаккумуляція" ПДВ.*

Постановка проблеми. Одним із результатів податкової реформи в Україні стала зміна практики функціонування податку на додану вартість (ПДВ) у сфері агропромислового виробництва.

До 2016 року для сільгосп підприємств застосовувався механізм ПДВ-аккумуляції, який передбачав підвищення рівня фінансового забезпечення за рахунок залишення у їх розпорядженні належних бюджету сум ПДВ-зобов'язань [14]. Паралельно із цим державою застосовувалась практика невідшкодування ПДВ при експорті сільгосп продукції – незалежно від статусу експортера та походження такої продукції (придбання її у суб'єкта спец-режиму ПДВ / особи, яка не користується механізмом ПДВ-аккумуляції) [15].

У 2016 році – на перехідний період – передбачалось «розщеплення» сум